

Observații referitoare la unificarea practicii judiciare, așa cum a fost proiectată în Mica Reformă și în noile coduri de procedură. Impactul celor patru noi coduri asupra securității juridice și a predictibilității actului de justiție

dr. Dieter Schlafen

Rezumat:

Articolul de față analizează mecanismele de unificare a jurisprudenței din România, prin prisma legislației în vigoare, dar și a celei în fază de proiect, în viziunea de ansamblu a unui fost judecător german, foarte bun cunoscător al ambelor sisteme de drept

Autorul concluzionează că nici după Legea nr. 202/2010 („Mica Reformă”) nu va exista o funcție efectivă de unificare a Înaltei Curți de Casație și Justiție, ceea ce înseamnă că practica instanțelor, chiar și la nivelul Înaltei Curți de Casație și Justiție, va continua să fie lipsită de consistență și predictabilitate, cu aceleași rezultate în detrimentul cetățenilor, al economiei și al societății în ansamblu.

După o analiză a impactului celor patru noi coduri asupra securității juridice și a predictibilității actului de justiție, autorul prezintă mai multe mecanisme procedurale care să asigure îndeplinirea rolului de orientare și unificare al Înaltei Curți, inclusiv în domeniul în care curțile de apel sau tribunalele judecă în ultimă instanță, mecanisme ce fac obiectul unui proiect legislativ și al activității unei comisii special organizate de Curtea de Apel București.

Abstrait:

Cet article examine les mécanismes d'unification de la jurisprudence en Roumanie, tenant compte de la législation en vigueur, mais aussi des projets de loi, du point de vue d'ensemble d'un ancien juge allemand, très bon connaisseur des deux systèmes de droit

L'auteur conclut que, même après la Loi no. 202/2010 («La Petite Réforme») il n'y aura pas de fonction effective d'unification de la Haute Cour de Cassation et de Justice, ce qui signifie que la pratique les tribunaux, même de la Haute Cour de Cassation et

de Justice, continuera à être inconsistente et imprévisible, avec les mêmes résultats, au détriment des citoyens, de l'économie et de la société dans son ensemble.

Après une analyse de l'impact des quatre nouveaux codes sur la sécurité juridique et la prévisibilité du système judiciaire, l'auteur présente plusieurs mécanismes procéduraux aptes à assurer l'achèvement du rôle d'orientation et d'unification de la Haute Cour, y compris dans les zones où les cours d'appel ou les tribunaux siègent en dernier ressort, mécanismes qui font l'objet d'un projet de loi et de l'activité d'une commission spécialement organisée par la Cour d'Appel de Bucarest.

Keywords: case-law, Supreme Court, codification, legislative project, judge's specialization, methodological guide, preliminary reference procedure, law and legal interpretation

A. Unificarea practicii în viziunea Micii Reforme

În ceea ce privește reducerea incoerenței și a lipsei de predictibilitate a jurisprudenței, Mica Reformă¹ nu prezintă noi elemente, ci doar modifică unele aspecte de ordin procedural ale – pur reactivului – recurs în interesul legii (în continuare, *brevitatis causa*, RIL), dar nu oferă o soluție temeinică la imensele probleme ale sistemului român. Mica Reformă nu conține un mecanism proactiv.

În accepțiunea Micii Reforme, recursul în interesul legii nu este un mijloc efectiv pentru unificarea practicii, deoarece:

- reprezintă o reacție *post factum* la situații de lipsă a securității juridice și predictibilității actului de justiție, acestea fiind lăsate să evolueze în detrimentul cetățenilor, al economiei și al societății în ansamblu;

- a fost lăsat la voia întâmplării, în funcție de inițiativa celor care au *îndatorirea* de a exercita recursul;

- prezintă relevanță numai pentru un număr relativ neînsemnat de cazuri, în timp ce, de altfel, judecătorii tuturor instanțelor – chiar și de la Înalta Curte de Casație și Justiție – vor păstra și libertatea

absolută de a aprecia și respecta jurisprudența Î.C.C.J.

Ineficiența RIL ca instrument de unificare a jurisprudenței este în strânsă legătură cu faptul că procedura RIL continuă să fie lipsită de eficiență și greoaie. Obiectivul declarat al reformei, acela de îmbunătățire a procedurii, a fost ratat în mod clar.

Art. 329 din Codul de procedură civilă prevede, în conformitate cu Mica Reformă: "Pentru a se asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, *din oficiu* sau la cererea ministrului justiției, colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție, colegiile de conducere ale curților de apel, precum și Avocatul Poporului *au îndatorirea să ceară* Înaltei Curți de Casație și Justiție să se pronunțe asupra chestiunilor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești."

Astfel, în locul "dreptului" de exercitare a recursului în interesul legii, legea vorbește acum despre o "îndatorire" a instituției în discuție, iar în loc să se limiteze la procurorul general al României și la colegiile de conducere ale curților

¹ Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor, publicată în M. Of., Partea I, nr. 714 din 26 octombrie 2010.

de apel (16 în total), „îndatorirea“ de a-l exercita revine, adițional, colegiului de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție și Avocatului Poporului.

Logica și intenția acestei din urmă prevederi sunt greu de pătruns: pe de-o parte, foruri nejurisdicționale, cum sunt procurorul general, colegiile de conducere ale curților de apel și Înaltei Curți de Casație și Justiție și chiar Avocatul Poporului – din afara sistemului judiciar! – sunt îndrituite să îndeplinească o funcție percepută, în general, ca aparținând, în mod original, sferei *jurisdicționale*. Pe de altă parte însă, niciun for jurisdicțional autentic (complet de judecată, judecător unic) nu poate exercita această cale, nici măcar un judecător sau complet de la Înalta Curte.

Este un aspect bizar, din moment ce niciunul dintre forurile (administrative) care pot exercita RIL nu se ocupă **de** și nu se confruntă **cu** decizii de ordin juridic de la instanța proprie și cu atât mai puțin de deciziile altor instanțe, excepție făcând doar Parchetul General de pe lângă Înalta Curte, care primește și analizează decizii de la diferite complete și instanțe.

În mod evident, având tot un rol administrativ (cu excepția secției pentru judecători/procurori în materie disciplinară), nici Consiliul Superior al Magistraturii nu ar fi instituția potrivită să exercite RIL. Totuși, ținând cont de logica art. 329 din Codul de procedură civilă, de ce nu a fost inclus Consiliul Superior al Magistraturii, dacă până și Avocatul Poporului a fost considerat potrivit?

De ce autorii Micii Reforme nu le-au încredințat și judecătorilor dreptul de recurs în interesul legii, ei fiind singurii direct confrunțați cu problemele de drept relevante? De ce, în schimb, acest instrument a fost lăsat exclusiv la îndemâna forurilor (administrative) nejurisdicționale? Răspunsul nu există încă. Deocamdată, indiferent care ar fi motivele, rezultatele sunt lipsa de îmbunătățire și,

În noul C.pr.civ., solicitarea unei hotărâri prealabile nu este proactivă, în sensul sprijinirii eforturilor de evitare a apariției practicii neunitare. La fel ca în cazul RIL, este mai degrabă reactivă, în sensul că va sprijini clarificarea, ulterioară, a practicii neunitare, care însă a fost lăsată să se dezvolte.

mai degrabă, consolidarea funcționării defectuoase a RIL.

Pe lângă faptul că nu au fost alese bine instituțiile care să exercite RIL, nici procedura RIL nu este bine pusă la punct prin Mica Reformă.

În primul rând, nu există o procedură concretă reglementată de lege pentru etapa inițială de decizie, respectiv nu se știe *când* să fie îndeplinită „îndatorirea” de către oricare dintre cele 19 instituții prevăzute. În mod corespunzător, ar fi posibil ca fiecare dintre cele 19 instituții să aibă propria abordare. Legea nu stipulează vreo consecință pentru inacțiune. Drept urmare, inacțiunea nu va avea repercusiuni.

Pe de altă parte, sarcina (teoretică) - „...îndatorirea să ceară Înaltei Curți de Casație și Justiție să se pronunțe asupra chestiunilor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești”, art. 239 din Codul de procedură civilă - este enormă pentru cele 19 instituții.

Teoretic, procurorul general al Parchetului General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, *din oficiu* sau la cererea ministrului Justiției, colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție, colegiile de conducere ale curților de apel, precum și Avocatul Poporului, în total 19 instituții, ar urma ca, în mod concurent, să urmărească aceleași chestiuni „de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești”, cu toate că nici una dintre acestea nu știe cum și în ce măsură celelalte 18 își exercită „îndatorirea” ce le revine. Iar toate

vor fi obligate nu doar să caute în propria instituție, ci într-un sistem judiciar care produce sute de mii de hotărâri în fiecare an. Și toate vor trebui să facă analize și să compare în detaliu, foarte temeinic, pentru a stabili dacă ridică problema pronunțării asupra „chestiunilor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești” ori dacă situația este de așa natură încât există diferențe în ceea ce privește faptele pe care se întemeiază și modul în care va fi aplicată legea.

Pe lângă toate acestea, din moment ce instituțiile îndrituite să exercite RIL nu sunt instituții jurisdicționale, cum vor cunoaște deciziile relevante și lipsa de consistență a jurisprudenței în privința căreia au „îndatorirea” să sesizeze Înalta Curte de Casație și Justiție?! Și cum vor gestiona volumul de muncă rezultat, dacă doresc să respecte litera legii?

Pentru a respecta „îndatorirea” ce îi revine, colegiul de conducere al Î.C.C.J. – spre exemplu – ar trebui să monitorizeze permanent toate deciziile completelor Înaltei Curți și pe cele ale celorlalte instanțe, pentru a descoperi diferențele și a iniția procedura RIL. Dacă așa ar urma să se petreacă lucrurile și dacă, în paralel, toate celelalte instituții „obligate” ar face la fel, nu numai cele 16 colegii de conducere ale curților de apel s-ar bloca, ci însăși Î.C.C.J. ar ajunge, în scurt timp, în această situație, ca urmare a cererilor de RIL.

Așa cum se întâmplă adesea în cazul legilor care cer ceva nefezabil, la aplicarea practică a art. 239 din Codul de procedură civilă se va devia sensibil de la litera legii. Această situație va fi favorizată de faptul că legea stipulează „îndatorirea”, fără a sancționa însă nerespectarea acesteia, iar obligația respectivă privește, în egală măsură, un număr de 19 instituții. Dacă una dintre cele 19 instituții prezintă la Î.C.C.J. chestiuni „de drept care au fost solu-

ționate diferit de instanțele judecătorești”, toate celelalte 18 instituții scapă de obligație în privința acelei chestiuni de drept. Dacă nici una dintre cele 19 instituții nu face cerere de RIL pentru anumite chestiuni de drept, responsabilitatea va aparține tuturor celor 19 instituții în mod egal, dar nimeni nu va purta răspunderea. Așadar, exercitarea RIL este, în realitate, lăsată la voia întâmplării, în funcție de bunăvoința și posibilitățile destul de limitate ale celor care au *îndatorirea* de a exercita RIL.

De asemenea, complexitatea deosebită a procedurii nu numai că va descuraja solicitarea de decizii prin RIL, ci va încălca, în mod inutil, Î.C.C.J., instituție care este deja supraîncărcată:

În cazul în care o cerere de RIL a fost admisă de Î.C.C.J. – însă legea nu ne spune cine va decide asupra admisibilității și prin ce procedură se va face aceasta – recursul în interesul legii “se judecă de un complet format din președintele sau, în lipsa acestuia, din vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele de secție din cadrul acesteia, precum și un număr de 20 de judecători, din care 14 judecători din secția în a cărei competență intră problema de drept care a fost soluționată diferit de instanțele judecătorești și câte 2 judecători din cadrul celorlalte secții” (art. 330⁶ din Codul de procedură civilă).

Așadar, 25 de judecători, inclusiv (vice)președintele Înaltei Curți, vor decide în privința chestiunii de drept. Nu mai puțin de 25 de judecători de la o instanță care deja este mai mult decât copleșită de numărul mare de dosare! Iar în decizia asupra chestiunii de drept – o problemă abstractă, desigur – aceștia nu vor avea posibilitatea să reflecteze la deosebirile pertinente, intervenite în aplicarea legii, din moment ce ele sunt irelevante pentru RIL, cu toate că ar putea avea un rol decisiv în diferențierea cazurilor prezentate. Pe lângă faptul că nu se justifică

în mod rațional participarea unui număr de 25 de judecători (de ce nu 10 sau 30 sau un alt număr?), este evident inutilă participarea unui număr de 6 judecători de la celelalte secții ale Î.C.C.J. atunci când chestiunea este de competență exclusivă a uneia dintre secții. Mai mult de atât, judecătorii de la secțiile necompetente ar putea să-și exercite votul în privința unei probleme de drept dintr-un caz în care voturile la nivelul secției competente să fie împărțite. În mod evident, nu este o variantă adecvată.

O modificare favorabilă este introducerea judecătorului-raportor pentru RIL, așa cum s-a propus în ultimii ani. Pe de altă parte însă, legea prevede că „... *președintele completului poate solicita unor specialiști recunoscuți opinia scrisă asupra problemelor de drept soluționate diferit.*” (art. 330⁶, art. 414⁴ din Codul de procedură civilă). Un astfel de demers pare să fie incompatibil cu rolul judecătorilor de la Î.C.C.J. Așadar, cea mai înaltă autoritate din sistemul judiciar și, conform Constituției, cea care *asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești* se va baza pe sprijinul unor „specialiști” externi, pentru a-i ajuta pe judecători (25 dintre aceștia!) să soluționeze chestiunea de drept. Dacă judecătorii Î.C.C.J. au neapărată nevoie de acest sprijin, ar fi logic ca sprijinul să le fie acordat oricând doresc aceștia, din moment ce ei decid asupra chestiunilor de drept nu numai atunci când sunt confrunțați cu o cerere de recurs în interesul legii.

Raportul judecătorului-raportor va cuprinde „... soluțiile diferite date problemei de drept și argumentele pe care se fundamentează, jurisprudența relevantă a Curții Constituționale, a Curții Europene a Drepturilor Omului, a Curții de Justiție a Uniunii Europene și opinia specialiștilor consultanți, dacă este cazul, precum și doctrina în materie” (art. 330⁶ din Codul de procedură civilă).

De fapt, realitatea procedurilor RIL este mult mai prozaică decât pare prin prisma cerințelor art. 330⁶ din Codul de procedură civilă față de raportul întocmit de judecător-raportor, așa după cum o poate demonstra dezlegarea dată într-un recurs în interesul legii prin decizia XXXII din 2008 (M.Of.nr. 830 din 10 decembrie 2008), conținutul fiind următorul: “Dispozițiile art. 1 pct. 1, art. 2 pct. 1 lit. a) și art. 282 alin. 1 din Codul de procedură civilă se interpretează în sensul că, în vederea determinării competenței materiale de soluționare în prima instanță și în căile de atac, sunt evaluabile în bani litigiile civile și comerciale având ca obiect constatarea existenței sau inexistenței unui drept patrimonial, constatarea nulității, anularea, rezoluțiunea, rezilierea unor acte juridice privind drepturi patrimoniale, indiferent dacă este formulat petitul accesoriu privind restabilirea situației anterioare.”

În mod evident, problema putea fi soluționată cu ușurință și de către un complet format din 3 judecători de la Î.C.C.J.. Totodată, decizia se putea lua cu mulți ani înainte dacă, în locul sistemului RIL, cu rezultatele sale coincidente, legea ar fi prevăzut pentru astfel de cazuri ca instanțele investite cu soluționarea cauzei în ultimă instanță să poată sesiza Î.C.C.J. prin cerere, pentru a obține o hotărâre prealabilă. În felul acesta, multe mii de cazuri n-ar mai fi circulat în sus și în jos prin sistemul apelurilor ca o consecință a faptului că una dintre instanțe nu ar fi avut competența materială. Totodată, este foarte probabil că Înalta Curte ar fi putut, cu mulți ani în urmă, să dea rezolvare și într-o problemă asemănătoare, la fel de importantă, referitoare la *modul* de evaluare în bani a acțiunii în anulare, aceasta fiind o problemă la care recursul în interesul legii (citat mai sus) nu face referire, ceea ce face ca la instanțe să nu existe nici acum certitudine în privința modului în care să fie făcută evaluarea respectivă.

Sigur, dacă procedura RIL este ineficientă, înseamnă că efectul va fi următorul: cu fiecare decizie dată într-un astfel de recurs, fostele părți în litigiu (ale căror procese s-au încheiat de mult) pot afla că ar fi putut câștiga sau – cei norocoși – că nu ar fi câștigat. Însă, nici uneia dintre părți nu îi va fi de ajutor și poate că ambele ar fi mai liniștite dacă nu ar cunoaște rezultatul.

Pe scurt:

Chiar și în contextul „Micii Reforme”, completele de judecată și judecătorii unici de la toate instanțele – precum și judecătorii de la Î.C.C.J. – vor avea și libertatea absolută de a aprecia și respecta jurisprudența Î.C.C.J. Excepție vor face numai deciziile asupra recursurilor în interesul legii, a căror dezlegare este obligatorie pentru instanțe. Dacă acestea vor dori să modifice practica, o vor putea face după cum doresc, fără să ia în considerare jurisprudența lor proprie sau pe cea a altor complete de la propria instanță ori de la alte instanțe, inclusiv de la Î.C.C.J. Așadar, nici după „Mica Reformă” nu va exista o funcție efectivă de unificare a Î.C.C.J., ceea ce înseamnă că practica instanțelor, chiar și la Î.C.C.J., va continua să fie lipsită de consistență și predictabilitate, cu aceleași rezultate în detrimentul cetățenilor, al economiei și al societății în ansamblu.

B. Unificarea jurisprudenței în conformitate cu noile Coduri de procedură

Dacă „Mica Reformă” nu a adus niciun mecanism procedural efectiv care să permită ca Î.C.C.J. să poată asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, nici noile coduri de procedură nu aduc un progres net.

În ceea ce privește recursul în interesul legii, nu este nimic esențialmente diferit față de dispozițiile pertinente din

Mica Reformă, așa încât observațiile de mai sus despre recursul în interesul legii în baza Micii Reforme se aplică în mod corespunzător recursului în interesul legii din noile coduri de procedură. Bineînțeles, procedura este chiar mai stufoasă, în loc de un singur judecător- raportor pentru RIL, noile Coduri prevăd trei judecători-raportori, ceea ce reprezintă o reglementare unică prin efortul pe care îl presupune.

Singurul instrument nou în sprijinul jurisprudenței unitare este **hotărârea prealabilă**, prevăzută la Capitolul II din Noul Cod de procedură civilă. Art. 512 din Noul Cod de procedură civilă prevede: *Dacă, în cursul judecății, un complet de judecată al Înaltei Curți de Casație și Justiție, al curții de apel sau al tribunalului, investit cu soluționarea cauzei în ultimă instanță, constatând că o problemă de drept de care depinde soluționarea cauzei respective nu a fost dezlegată unitar în practica instanțelor, va putea solicita secției corespunzătoare a Înaltei Curți de Casație și Justiție să pronunțe o hotărâre prin care să se dea rezolvare de principiu problemei de drept cu care a fost sesizată.*

Drept urmare, completele de judecată (nu și judecătorii unici!) vor avea *posibilitatea – nu obligația!* - să solicite o hotărâre prealabilă.

Astfel,

✓ *solicitarea* unei hotărâri prealabile rămâne la *discreția* completului de judecată. Drept urmare, nu este nevoie ca judecătorii/completele să studieze jurisprudența Î.C.C.J. și a altor instanțe, precum și să ia act de practica neunitară. Chiar dacă sunt conștienți de existența practicii neunitare, ei au libertatea de a alege dacă să ignore această situație și să hotărască în cauză fără a solicita anterior o hotărâre prealabilă.

✓ *neexistând obligația* de a aplica procedura în caz de practică divergentă, nimeni nu va putea fi învinovățit că nu a verificat jurisprudența pertinentă și că nu

a solicitat Î.C.C.J. să se pronunțe prin hotărâre prealabilă.

✓ solicitarea unei hotărâri prealabile *nu este proactivă*, în sensul sprijinirii eforturilor de evitare a apariției practicii neunitare. La fel ca în cazul RIL, este mai degrabă *reactivă*, în sensul că va sprijini clarificarea, ulterioară, a practicii neunitare, care însă a fost lăsată să se dezvolte. Ca în cazul recursului în interesul legii, această hotărâre va apărea prea târziu pentru cauzele în care decizia a fost luată înaintea hotărârii prealabile. Cu toate acestea, este un – mic – pas în direcția bună, fiindcă, *dacă* completul solicită hotărârea prealabilă, soluționarea cauzei se va face pe baza hotărârii prealabile date de Î.C.C.J.

Pe scurt:

Completele și judecătorii unici ai tuturor instanțelor – inclusiv de la Î.C.C.J. – vor avea și libertatea absolută de a aprecia și respecta jurisprudența Î.C.C.J. – excepție făcând doar deciziile asupra recursurilor în interesul legii și hotărârea prealabilă, a cărei dezlegare este obligatorie pentru instanțe. Dacă vor dori să modifice practica, o vor putea face după cum doresc, fără să ia în considerare jurisprudența lor proprie sau pe cea a altor complete de la propria instanță sau de la alte instanțe, cât și de la Î.C.C.J. Efectul va fi deosebit de dezavantajos, inclusiv pentru rolul pe care îl are Î.C.C.J. Cu excepția cazurilor în care vor fi date decizii asupra RIL, precum și hotărâri prealabile, nici în baza noilor Coduri de Procedură nu va exista o funcție efectivă de unificare a Î.C.C.J., ceea ce înseamnă că practica instanțelor – chiar și de la Î.C.C.J. – va continua să fie lipsită de consistență și predictibilitate, cu aceleași rezultate în detrimentul cetățenilor, al economiei și al societății în ansamblu.

Procedura privind hotărârea prealabilă este asimilată procedurii RIL, fiind tot stufoasă și prevăzând posibilitatea de a

„*solicita unor specialiști recunoșcuți opinia scrisă asupra chestiunilor de drept soluționate diferit*”. Legea prevede ca secția întreg să pronunțe cu privire la hotărârii prealabile. În cazul în care problema de drept privește activitatea mai multor secții ale Î.C.C.J., legea prevede chiar o ședință comună a secțiilor respective. Secțiile vor decide în privința oricăror probleme de drept din domeniul lor de specialitate. Totodată, vor putea fi confruntate și cu chestiuni de drept în legătură cu care Înalta Curte nu hotărăște în ultimă instanță, spre exemplu, în dreptul familiei sau în dreptul insolvenței, așa încât, de regulă, judecătorii de la Înalta Curte nu vor avea specializarea/expertiza necesară. Această situație nu va sprijini asigurarea unei bune calități a deciziilor, care însă, în conformitate cu noile prevederi legale, vor fi obligatorii pentru instanțe.

Totodată, s-ar putea ridica întrebarea: de ce pentru hotărârea prealabilă completul este format din 5 judecători, iar pentru decizia asupra RIL, din 25? În ambele cazuri, obiectul deciziei este același: rezolvarea unor probleme de drept cărora nu li s-a dat o dezlegare unitară în practica instanțelor. De asemenea, s-ar putea pune și întrebarea: de ce în cazul în care problema de drept privește activitatea mai multor secții ale Î.C.C.J., legea prevede o ședință comună a secțiilor respective când este vorba despre o hotărâre prealabilă, iar pentru RIL legea prevede un total de 25 de judecători.

Rezultat:

Nici Mica Reformă, nici noile Coduri de Procedură nu oferă instrumente eficiente pentru unificarea proactivă a practicii judiciare. Nici măcar pentru Î.C.C.J. Codurile nu asigură mecanismele obligatorii care să permită evitarea jurisprudenței neunitare și contradictorii la nivelul Înalte Curți și îndeplinirea

obligației constituționale de a “asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii”.

Cu instrumentele din Mica Reformă și din noile Coduri de Procedură, România va avea, la urma urmei, pe de-o parte, un sistem cu două niveluri de stare decisivă din dreptul anglo-saxon pentru recursul în interesul legii și hotărârea prealabilă, iar pe de altă parte, un cadru pentru un arbitriar judiciar nelimitat în privința tuturor celorlalte. Această situație pare illogică din moment ce nevoia de jurisprudență unitară, ca element esențial al statului de drept, este indivizibilă.

C. Impactul probabil al celor 4 noi Coduri asupra securității juridice și a predictibilității actului de justiție

În condițiile continuei lipse de mecanisme eficiente pentru unificarea jurisprudenței, introducerea noilor Coduri – Codul civil (intrat în vigoare la data de 1 octombrie 2011), Codul de procedură civilă, Codul penal, Codul de procedură penală – va înrăutăți mult starea actuală de incertitudine legală în domenii-cheie ale legislației și va genera, inevitabil, lipsă de consistență și predictibilitate a jurisprudenței în aceste domenii.

1. În primul rând, amplele schimbări vor influența toate situațiile de viață ale cetățenilor. În condițiile în care legile sunt făcute pentru cetățeni, ele stabilesc regulile pe care trebuie să le respecte toți, precum și consecințele acțiunilor, fie ele de drept civil sau de drept penal. De aceea, cetățenii sunt cei care, în primul rând, trebuie să știe la ce se referă legea, nu în detaliu, ci în general, măcar în privința celor mai importante aspecte. Într-o societate cu o legislație stabilă, această conștiință juridică se dezvoltă de-a lungul timpului, așa încât cetățenii au sentimentul siguranței juridice pentru acțiunile lor.

Prin introducerea celor 4 noi Coduri, cetățenii se vor confrunta cu un cadru legal nou pentru acțiunile lor, ale cărui reguli le sunt necunoscute și pentru care

nu sunt pregătiți. Rezultatul inevitabil va fi o incertitudine juridică generală. Acest din urmă aspect va fi valabil mai ales în privința noului **Cod civil**. Noul Cod civil conține **2664 de articole** – cu 750 mai multe decât vechiul Cod civil – iar cetățenii vor fi surprinși să afle ce schimbări și noutăți conține Codul și cum vor trebui să-și adapteze acțiunile în viața privată, precum și ca actori în economie. Receptarea noului corp de legi în rândul populației va fi complicată și de faptul că nu a avut loc o dezbatere publică reală și amplă cu privire la necesitatea și relevanța schimbărilor.

În total – inclusiv Proiectul de Lege pentru punerea în aplicare a Codului de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesuale penale și Proiectul de Lege pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă (versiunea de la data de 20.5.2011) – este vorba despre **5299 de noi dispoziții legale**, care ocupă **867 de pagini de text de lege**.

Motivul emiterii actului normativ este descris pe 8 pagini pentru Proiectul de Lege pentru punerea în aplicare a Codului de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesuale penale și, respectiv, *pe 17 pagini* pentru Proiectul de Lege pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă. Evident, ele nu pot fi de un real ajutor pentru receptarea unui corp de 5299 de articole de lege redactate pe 867 de pagini, cu numeroase concepte și instituții noi care trebuie mai întâi înțelese, precum și cu nenumărați termeni juridici care necesită interpretare. De fapt, motivele publicate până acum par să indice faptul că s-ar putea să nu existe o autoritate oficială capabilă să ofere o motivare detaliată, coerentă și convingătoare asupra acestor schimbări uriașe.

Așadar, dacă au nevoie de sfaturi cu privire la noile legi, cetățenii le va fi dificil

să găsească consiliere juridică bine fundamentată. Avocații, notarii publici, consilieri juridici nu vor fi pregătiți să ofere consultanță solidă cu privire la noile legi. Până la această dată, au numai textul noilor legi.

2. După cum reiese din cele expuse mai sus, judecătorii și procurorii nu vor ști să aplice noile legi în mod corect și unitar, deoarece nu au pe ce se baza în afară de textul noilor legi; nu există motive expuse detaliat și nici doctrină autoritativă. A pretinde altceva ar fi echivalent cu refuzarea nevoii de formare profesională continuă în domeniul judiciar.

Situația este cu atât mai complicată cu cât legile conțin multe concepte, instituții și noțiuni care au fost preluate din legi străine și pentru care nu există echivalent în România. Acolo unde modelul străin a fost modificat substanțial, cum ar fi în cazul „camerei preliminară” din noul Cod de procedură penală, nici chiar comparația cu legea originală nu va fi neapărat de mare ajutor. De asemenea, în aplicarea legii, cel care nu a participat la elaborarea acestora, nici măcar nu poate să își dea seama din ce țară provin dispozițiile, ceea ce - pe lângă eventualele bariere lingvistice - va îngreuna și interpretarea legii cu ajutorul dreptului comparat.

De aceea, totul va trebui să înceapă de la nivelul de bază, atât pentru cetățeni, cât și pentru juriști, inclusiv pentru judecători și procurori.

Rezultatul de ansamblu va fi o stare de incertitudine juridică și de lipsă de predictibilitate a jurisprudenței generale, ceea ce se află în totală contradicție cu statul de drept.

D. Remedii posibile pentru reducerea impactului negativ al introducerii celor 4 noi Coduri la momentul nepotrivit

1. Introducerea legilor în mod succesiv, adecvat

Singura acțiune efectivă pentru evitarea dezastrului previzibil ar fi o decizie politică prin care să se facă un pas înapoi de la marginea prăpastiei, reconsiderând ideea de introducere grabnică a legilor. Deoarece intrarea în vigoare a noilor legi nu este imediat iminentă, mai există posibilitatea de a lua în considerare introducerea lor succesivă, în mod adecvat.

Nu este sesizabilă necesitatea unui test de stres pentru sistemul judiciar cu privire la introducerea a mai bine de 5.000 de prevederi legale noi și importante într-un interval de timp foarte scurt. Până la acest moment, nimeni nu a putut să explice de ce trebuie introduse aceste legi, cu conținutul lor concret. Nu există niciun document oficial care să descrie concret problemele legilor actuale – cu toate că astfel de probleme există – și din care să se poată afla în ce moduri vor fi rezolvate eficient respectivele probleme prin intermediul noilor legi. Până la acest moment, nu există nici măcar o analiză a impactului pe care îl vor avea noile legi asupra încărcăturii la nivelul instanțelor și parchetelor, asupra ponderii încărcăturii pe nivele de jurisdicție; de asemenea, nu se știe dacă ar putea fi necesare resurse umane suplimentare ori dacă s-ar impune o redistribuire a personalului și nici cum s-ar putea veni în întâmpinarea acestor cerințe ori dacă este posibil să se vină în întâmpinarea lor. În orice caz, introducerea acestor legi este sinonimă cu un salt în necunoscut, aterizarea fiind, în mod previzibil, una de urgență.

O alternativă ar fi introducerea succesivă a noilor legi, pe parcursul unui număr de ani, ceea ce ar permite efectuarea pregătirilor și adaptărilor necesare și ar oferi măcar o șansă de reușită.

Ar trebui luată în considerare introducerea, în etape, a noilor concepte. Spre exemplu, „camera preliminară” și schimbările aferente acesteia ar putea fi

introduse separat, fără ca, în același timp, să fie necesară modificarea întregului Cod de Procedură Penală. Același lucru este valabil și pentru multe alte concepte. Mai ales Codul Civil ar putea fi modificat pas cu pas. Nu este necesar ca, de exemplu, să fie schimbate radical dispozițiile privind contracte concomitent cu normele referitoare la succesiune.

2. Introducerea de mecanisme procedurale efective pentru unificarea jurisprudenței

În multe alte țări din Uniunea Europeană, în special dintre cele care nu s-au confruntat cu schimbări de sistem atât de extinse ca în România, procesul de implementare a noilor legi – niciodată la scară atât de mare ca în România – este facilitat de dezvoltarea, în mod oportun, a jurisprudenței relevante privind aspectele de ordin juridic care rezultă din noile legi. Metodele diferă, dar rezultatele sunt satisfăcătoare, în general.

Sistemul justiției române în sine nu are la dispoziție astfel de mecanisme procedurale, așa încât jurisprudența se caracterizează prin mare lipsă de coerență, consistență și predictibilitate. Această situație se va înrăutăți exponențial dacă cele 4 noi legi vor fi introduse așa cum este proiectat.

După cum am evidențiat mai sus, recursul în interesul legii și hotărârea prealabilă sunt ineficiente pentru unificarea jurisprudenței. Având în vedere modul în care au fost concepute aceste instrumente, ele ar putea fi aplicate oricărui dintre cele peste 5.000 de dispoziții ale celor 4 noi Coduri numai după ce se va fi putut dezvolta o jurisprudență consistentă și contradictorie. Precondiția pentru admisibilitatea RIL și pentru hotărârea prealabilă este existența unei inconsecvențe dovedite a jurisprudenței în orice problemă de drept.

Astfel, lucrurile trebuie să nu meargă deloc bine cu noile legi, pentru ca și

Codurile procedurale actuale și viitoare să permită o remediere – chiar ineficientă, cum a fost arătat mai sus – a situației.

Iar în ceea ce privește RIL (presupunând că toate cele 19 instituții competente chiar vor urmări jurisprudența bazată pe cele 5.299 de noi texte legale, pentru a sesiza inconsecvențele, și presupunând că vor face uz de RIL), acesta, cu siguranță, că va veni prea târziu ca să mai aibă un efect cu adevărat important. Să ne imaginăm că, de-a lungul anilor, se dezvoltă o practică unitară cu privire la fiecare a doua dintre cele 5.299 de prevederi legale – iar aceasta este o estimare modestă. Așadar, ar fi cca. 2.650 de cazuri care s-ar preta pentru recursul în interesul legii. Î.C.C.J. a soluționat 37 de RIL în 2009 (9 RIL în 2010). Dacă vom lua ca etalon rezultatul din 2009, înseamnă că Î.C.C.J. ar avea nevoie de circa 72 de ani pentru soluționarea numărului de RIL menționat mai sus.

Nici hotărârea prealabilă nu este mai eficientă. La fel ca în cazul RIL, poate fi aplicată doar *după* ce se va fi permis dezvoltarea unei practici neunitare. Și mai important este faptul că, în conformitate cu art. 512 din noul C.pr.civ., judecătorii au posibilitatea să hotărască dacă doresc să solicite o hotărâre prealabilă sau nu în cazurile în care ar fi admisibilă sesizarea în acest sens. Cu alte cuvinte, conform noii legi, se pot face sau nu pași pentru eliminarea practicii divergente.

Singura alternativă eficientă, mai ales în contextul celor 4 noi Coduri, ar fi mecanismele proactive și obligatorii, cum sunt cele propuse în proiectul de lege elaborat în cadrul proiectului PHARE. Proiectul de lege a fost aprobat de Î.C.C.J. și C.S.M., fiind susținut și de către Asociația Magistraților din România. Printr-o inițiativă a unui grup de deputați de la diferite partide, proiectul a fost introdus în procedura legislativă și trecut în mod tacit prin Camera Deputaților. Între timp, proiectul a fost respins de comisia juridică a Senatului.

Trăsăturile dominante din proiectul de lege sunt:

a) mecanisme procedurale la nivelul Înaltei Curți, prin care să fie evitată, în mod pro-activ, apariția unei jurisprudențe contradictorii și divergente între completele secțiilor Înaltei Curți, pe de o parte, și între secțiile Înaltei Curți, pe de altă parte, și prin care să fie armonizată jurisprudența Înaltei Curți acolo unde există neconcordanțe

✓ înființarea unor complete de unificare la nivelul secțiilor Înaltei Curți – completul de unificare va fi sesizat în vederea unei decizii atunci când un complet al secției respective dorește să decidă într-o problemă de drept, iar decizia ar fi diferită de cea a unui alt complet al aceleiași secții sau de o decizie anterioară a completului de unificare al secției;

✓ ca o măsură pro-activă suplimentară, un complet al unei secții poate sesiza completul de unificare al secției respective în vederea unei decizii într-o problemă de drept de importanță fundamentală, atunci când consideră că acest lucru este necesar în interesul dezvoltării dreptului și/sau al asigurării jurisprudenței unitare;

✓ înființarea unui complet comun de unificare, care va soluționa divergențele de opinii în probleme de drept atunci când acestea apar între secții ale Înaltei Curți, cum ar fi, de pildă, problemele privitoare la dreptul procedural comun. Completul comun de unificare va fi sesizat prin completele de unificare la nivel de secție, de principiu, pe baza regulilor de sesizare a completelor de unificare mai sus menționate.

b) Mecanisme procedurale care să asigure îndeplinirea rolului de orientare și unificare al Înaltei Curți, inclusiv în domenii în care curțile de apel sau tribunalele judecă în ultimă instanță

✓ Atunci când în soluționarea unui dosar în ultimă instanță, un complet al

unei curți de apel sau al unui tribunal intenționează să ia o decizie diferită de jurisprudența Înaltei Curți, va trebui să solicite mai întâi o decizie a Înaltei Curți în problema de drept dedusă.

✓ Ca măsură pro-activă suplimentară, atunci când judecă în ultimă instanță, un complet al curții de apel sau al tribunalului va putea solicita o hotărâre preliminară a Înaltei Curți, atunci când o problemă de drept dezbătută într-o cauză aflată pe rolul său are o valoare principală și încă nu a fost soluționată printr-o decizie a Înaltei Curți sau dacă respectiva problemă de drept nu a fost dezlegată în mod unitar în practica Înaltei Curți.

c) Specializarea judecătorilor și a completelor de judecată

✓ Specializarea, cum ar fi, spre exemplu, în dreptul societăților comerciale („profesioniști” conform Noului Cod civil), dreptul falimentului sau dreptul concurenței, reprezintă o metodă simplă și eficientă de promovare a unei jurisprudențe necontradictorii și de calitate. Ar putea fi aplicată vertical în întregul sistem de instanțe sau cel puțin la nivelul Înaltei Curți și al curților de apel. În consecință, de la Înalta Curte în jos, dosarele referitoare la domeniul specializat vor fi soluționate de un număr limitat de judecători. Jurisprudența contradictorie între diferitele complete ale aceleiași instanțe – aspect dăunător cu precădere la nivelul Înaltei Curți – ar fi practic exclusă în domeniul de drept în care a fost introdusă specializarea.

✓ Fluxul informațional de sus în jos și invers ar fi eficient și productiv. Judecătorii ar fi bine informați cu privire la legile și jurisprudența din domeniul lor de specializare și ar putea consacra într-un orizont relativ redus de timp o jurisprudență certă în respectivul domeniu. Concomitent, ei ar îmbunătăți calitatea acelei jurisprudențe prin dobândirea unei expertize speciale în domeniu. Resursele financiare pentru formarea continuă,

pentru promovarea acestui proces, ar putea fi folosite concentrat, foarte eficient și cu rezultate în foarte scurt timp.

d) Revizuirea pe baza presupusei nerespectări a practicii unitare a Î.C.C.J.

Sistemul procedural actual nu prevede nicio posibilitate de corectare a unei hotărâri date de curtea de apel sau tribunalul care a judecat în ultimă instanță și a neglijat jurisprudența Înaltei Curți. În schimb, proiectul permite - în interesul unei justiții egale pentru toți, cât și în interesul dreptății - ca părțile să poată sesiza Înalta Curte cu o cerere de revizuire pe motiv că, în judecarea cauzei lor, instanța a soluționat o problemă de drept, deviind de la o anumită jurisprudență a Înaltei Curți, așa încât hotărârea pronunțată este în detrimentul revizuentului.

e) Pentru asigurarea unui anumit grad de continuitate la trecerea de la sistemul actual la sistemul cel nou, proiectul păstrează procedura reactivă a „recursului în interesul legii”. Spre deosebire de procedura prevăzută în actualul Cod de procedură civilă, forma propusă va necesita mult mai puțin timp și mai puține resurse umane. Recursul în interesul legii ar fi soluționat prin completele de unificare respective al curții. În plus, ar fi de așteptat ca folosul și aplicarea acestui recurs – numai 37 de hotărâri în 2009 și numai 9 hotărâri în 2010 - să fie chiar mai mult limitat din cauza celorlalte mecanisme procedurale, mai eficiente, prevăzute în proiect. Trebuie subliniat aici faptul că, spre deosebire de legislația actuală și viitoare, procedura RIL din proiectul de lege nu este obligatorie. Legislația actuală și viitoare prevede ca inclusiv deciziile de RIL cu erori să trebuiască să fie respectate strict și fără luarea în considerare a intereselor legitime ale părților din proces. Astfel, RIL are putere de lege, iar o corectare a deciziei evident eronate date într-un RIL este posibilă doar prin modi-

ficarea legii. Iar o astfel de situație este incompatibilă cu principiul dreptății.

Impactul așteptat în cazul în care proiectul ar fi implementat

Unificarea practicii

Proiectul prezentat conține un sistem integral și strict de aplicat, pentru a unifica, în modul cel mai eficient, jurisprudența la nivel orizontal la Înalta Curte, precum și în direcție verticală a întregului sistem judiciar.

Sistemul propus asigură condițiile pentru ca și în domenii în care curțile de apel și tribunalele judecă în ultimă instanță, Înalta Curte de Casație și Justiție să asigure interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, așa cum stipulează art. 126 alin. 3 din Constituție.

În același timp, sistemul propus oferă flexibilitatea indispensabilă pentru corectarea jurisprudenței Înaltei Curți acolo unde aceasta se dovedește a fi eronată sau dacă se impune dezvoltarea jurisprudenței.

În plus, proiectul permite reinstaurarea dreptății acolo unde o instanță a neglijat jurisprudența Înaltei Curți în detrimentul părții care a pierdut procesul.

Prin acestea, proiectul îndeplinește nevoile României într-o perioadă de mari provocări pentru justiția țării, asigurând, pe cât posibil, o justiție care să fie unică, imparțială și egală pentru toți, o justiție care poate spori încrederea cetățenilor.

Îmbunătățirea calității actului de justiție

Receptivitatea activității unei Curți de Casație în sistemul judiciar depinde în mare măsură și de la calitatea jurisprudenței sale, adică de relevanța și puterea de convingere a raționamentului juridic în interpretarea legilor. Odată pusă în situația de a îndeplini această sarcină – adică transformată dintr-o instanță mai degrabă de fond și ca atare supra-

încărcată într-o instanță veritabilă de casație – Înalta Curte de Casație și Justiție poate genera această calitate cu mare ușurință, cu atât mai mult cu cât face uz de specializare în mod corespunzător, așa cum este prevăzut în proiectul de lege.

Efecte privind gradul de încărcare a instanțelor, inclusiv a Î.C.C.J.

Realizarea proiectului de lege nu înseamnă o considerabilă încărcare în plus pentru Înalta Curte și celelalte instanțe. Dimpotrivă, este de așteptat ca încărcarea instanțelor să fie diminuată în timp, ca rezultat al modificărilor propuse.

În aceste condiții, specializarea are numai efecte pozitive, inclusiv sub aspectul volumului de muncă. Numărul total al dosarelor în materiile „specializate” nu se va schimba prin stabilirea completelor specializate. Dosarele vor fi doar distribuite în mod diferit. Pe de altă parte, prin specializarea judecătorilor în domenii relevante, va crește rapid nu numai capacitatea lor de a rezolva dosarele cu bună calitate, dar și capacitatea lor de a rezolva dosarele într-un timp mai scurt. Prin comparație, este evident că volumul total de muncă este mult mai mare și efortul este mult mai puțin eficient dacă judecătorii sunt confrunțați numai în mod excepțional și cu totul întâmplător cu un dosar (dificil) în astfel de domenii. (a se vedea *infra* pct. 4)

Sesizarea completului de unificare și sesizarea completului comun de unificare

Această operațiune va implica muncă în plus, în primul rând pentru membrii completelor de unificare. Cei care trebuie să formuleze sesizarea completului de unificare nu vor face un efort în plus, fiindcă, și fără sesizarea completului de unificare, ar fi trebuit să motiveze o hotărâre, discutând aceleași chestiuni de drept în motivarea deciziei lor. Pe de altă

parte, ei vor profita pe viitor de deciziile date de completul de unificare, deoarece se vor baza pe aceste decizii, evident, cu excepția situației în care vor dori să ia o hotărâre diferită de practica existentă.

O încărcare net în plus pentru Înalta Curte o vor constitui sesizările din partea curților de apel și a tribunalelor privind pronunțarea unei **hotărâri prealabile**, pentru dezlegarea unei probleme de drept, în situațiile soluționării unei cauze în ultimă instanță. Dar acesta este prețul necesar a fi plătit, pentru a putea avea o interpretare unitară a legilor în domenii de drept foarte numeroase și foarte importante, cum ar fi, de exemplu, dreptul familiei și dreptul falimentului în care curțile de apel, respectiv tribunalele soluționează în ultimă instanță. Este obligatoriu, sub aspectul art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și al art. 124 alin. 2 din Constituția României, ca interpretarea unitară a legii să fie asigurată și în aceste domenii de către Înalta Curte de Casație și Justiție.

La fel, **revizuirea pe baza presupusei nerespectări a practicii unitare a Î.C.C.J.**, așa cum a fost prevăzută în proiectul de lege, va aduce o încărcare net în plus pentru Înalta Curte; dar și acesta este un preț care trebuie plătit, pentru a asigura o justiție unică, imparțială și egală pentru toți.

Mai trebuie subliniat că toate procedurile prevăzute sunt de natură mai mult sau mai puțin excepțională și că aplicarea și admisibilitatea lor presupune un efort considerabil de motivare etc. din partea celor care vor să sesizeze Înalta Curte. De aceea, este de așteptat că vor fi folosite în mod adecvat și nicidecum în sensul blocării activității Înaltei Curți.

Repoziționarea Înaltei Curți ca o veritabilă Curte de Casație

Conform art. 126 alin. 3 din Constituție, Înalta Curte de Casație și Justiție „asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii

de către celelalte instanțe judecătorești, potrivit competenței sale”. Sistemul propus prin proiectul de lege asigură condițiile pentru ca Înalta Curte să-și poată îndeplini în întregime rolul său constituțional de neînlocuit.

Trebuie subliniat faptul că **proiectul constituie și un model de degrevare a Î.C.C.J. și de transformare a Î.C.C.J. într-o veritabilă Curte de Casație.**

În situația actuală, Înalta Curte este mai mult comparabilă cu o instanță de fond decât cu o Curte de Casație. Nu ar fi nimic de pierdut, ci doar de câștigat dacă Înalta Curte ar fi transformată într-o veritabilă Curte de Casație, de care România are urgentă nevoie. Această transformare se poate face prin limitarea sarcinii Înaltei Curți pe baza sesizărilor prevăzute în acest proiect de lege, cu excepția anumitor activități speciale, cum ar fi cele ale completului de nouă judecători.

Cei aproximativ 110 judecători ai Î.C.C.J. ar fi mai mult decât suficient ocupați dacă ar putea să se concentreze în munca lor numai pe probleme de drept. Acest aspect devine evident dacă vom compara numărul judecătorilor de la Î.C.C.J. cu numărul judecătorilor de la cel mai înalt nivel al instanțelor din alte state ale Uniunii Europene, care nu sunt într-o situația comparabilă în ceea ce privește necesitatea de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a unei legislații noi și foarte abundente.

3. Implementarea de seminarii cu privire la noile Coduri

Implementarea de seminarii pentru judecători și procurori cu privire la noile Coduri nu reprezintă o opțiune realistă. Pentru explicarea conținutului și a sensului noilor Coduri cu cele peste 5.000 de prevederi ale lor în fața a aproape 7.000 de magistrați ar fi nevoie de o armată de instructori; totodată, magistrații participanți ar trebui să aloce foarte mult

timp pentru pregătire. Însă, nu există nici măcar instructorii care să poată instrui (*train the trainer*) autoritativ, din moment ce nu există material didactic autoritativ, cu expunere de motive detaliată, referitoare la noua legislație și numeroasele sale instituții, concepte și noțiuni. Probabil că mulți magistrați chiar vor avea dificultăți în a găsi timpul necesar pentru a parcurge cele 867 de pagini de lege. Și să nu uităm că acesta ar fi doar primul pas, cel informativ.

4. Specializarea

O metodă eficientă practică de instanțe în scopul evitării și remedierii jurisprudenței neconsistente o constituie specializarea judecătorilor și a completelor. Specializarea înseamnă doar o redistribuire a lucrărilor în scopul asigurării consistenței și calității jurisprudenței. Se poate realiza lesne, asigurând o încărcătură echilibrată pe judecător. Specializarea nu presupune neapărat o instruire pregătitoare. Specializarea poate fi obținută „la locul de muncă”. Ar trebui luată în considerare această opțiune, având în vedere că noile coduri vor genera provocări majore la adresa unei jurisprudențe consistente.

Specializarea constituie o metodă ușoară și eficientă pentru susținerea unei practici unitare și de calitate. Dacă se aplică pe verticală în sistemul instanțelor, înseamnă că numai un număr limitat de judecători de la Î.C.C.J. și de la celelalte niveluri vor judeca problemele din domeniul respectiv de drept. În aceste domenii de drept jurisprudența contradictorie a completelor de la o singură instanță – cel mai important la nivelul Î.C.C.J. – ar fi virtual exclusă, cu excepția rară în care volumul de activitate în respectiva materie necesită înființarea mai multor complete specializate. Fluxul de informații de sus în jos și invers va fi eficient și productiv. Judecătorii specializați vor fi bine informați cu privire la

probleme de drept din domeniul lor de specializare și vor fi capabili să stabilească o jurisprudență de încredere în domeniul lor, într-un timp relativ scurt. În același timp, vor îmbunătăți calitatea jurisprudenței din materia respectivă prin dezvoltarea expertizei specializate nu numai în materie de drept. De asemenea, va fi posibilă o mai bună înțelegere a aspectelor de fapt și a practicilor esențiale, pertinente, din domeniul special, ceea ce constituie un alt element crucial pentru găsirea unor soluții corecte.

Mai mult, specializarea magistraților ar permite utilizarea în cel mai eficient mod a resurselor limitate, disponibile pentru pregătirea de specialitate. Această pregătire va fi direcționată numai către acei magistrați cărora le-au fost atribuite competențe speciale de către colegiul de conducere și care, astfel, vor putea asigura condițiile pentru ca pregătirea de specialitate să fie transpusă direct într-o mai bună practică. În esență, același lucru este valabil și în ceea ce privește resursele limitate pentru achiziționarea – adeseori foarte costisitoare – de cărți, reviste de specialitate etc. în anumite domenii de drept.

Dacă, de exemplu, toate cauzele referitoare la aspecte din dreptul societăților comerciale s-ar concentra la complete specializate de la nivelul Î.C.C.J. și de la cele 15 curți de apel, numărul judecătorilor (care ar urma să fie) specializați în acest domeniu de drept complicat și solicitant nu va fi mai mare de 80 în total, evident, dacă am lua în considerare complete de trei judecători, plus doi judecători ca posibili înlocuitori la Î.C.C.J. și la fiecare dintre cele 15 curți de apel.

Ar fi relativ ușor să se ofere pregătire de specialitate în materia dreptului societăților comerciale și să se pună literatura de specialitate la dispoziția celor 80 de judecători. Efectele pozitive vor fi rapid sesizate, respectiv calitatea actului

de justiție, precum și stabilitatea jurisprudenței în acest domeniu de drept vor ajunge curând la nivelul acelor sisteme în care lucruri sunt deja așezate.

Alternativa ar fi să se lase mai departe hazardului cine va soluționa cauze privind dreptul societăților comerciale, prin rotație, potrivit sistemului de tip loterie al repartizării aleatorii. Evident, această alternativă nu poate ameliora calitatea jurisprudenței și nici nu poate crește gradul de credibilitate a acesteia, în materia dreptului societăților comerciale, care reprezintă un factor important pentru mediul de afaceri și dincolo de acesta. Același lucru ar fi valabil pentru orice materie care presupune ca judecătorii să dețină cunoștințe juridice speciale.

Prin urmare, specializarea oferă o șansă deloc de neglijat, de a îmbunătăți calitatea jurisprudenței și de a genera încredere, iar totul, fără generarea unor costuri suplimentare. Dimpotrivă, resursele financiare pentru formarea continuă pot să fie folosite în modul cel mai eficient și special pentru judecătorii care lucrează în aceste domenii.

Specializarea nu ridică probleme organizatorice semnificative în ceea ce privește repartizarea volumului de activitate. Principiul repartizării aleatorii nu este în niciun fel încălcat, dat fiind faptul că este exclusă orice manipulare privind competențele în condițiile în care toate cauzele care țin de un anumit domeniu de specializare vor fi soluționate exclusiv de către completul specializat. Nu reprezintă o problemă nici faptul că cele mai multe specializări nu ar putea alcătui o normă întreagă de lucru pentru un judecător sau un complet. În aceste situații, atribuirea unei specializări va fi combinată cu competența de a judeca și cauze generale, adică un judecător/complet poate avea în competență mai multe specializări care, împreună, vor alcătui o normă anuală întreagă.

De asemenea, dacă volumul de activitate este foarte mare într-un anumit

domeniu, poate fi necesară înființarea mai multor complete specializate. Chiar dacă nu poate fi exclusă apariția unei practici neuitare în aceste condiții, concentrarea competenței oferă totuși un avantaj important față de repartizarea aleatorie care ar implica toate completele instanței. Dincolo de efectul de calificare pe care îl asigură specializarea, completele specializate își pot prezenta reciproc practica și pot discuta despre problemele de drept cu care confruntă, așa încât să poată fi evitate contradicțiile.

Repartizarea cauzelor între judecători / complete specializate și judecători / complete de drept comun (nespecializate) va fi echilibrată, deoarece și completele specializate, în principiu, vor fi incluse în sistemul de repartizare aleatorie. Pentru fiecare cauză specială care le este repartizată, sistemul le va excepta de la repartizarea următorului dosar de drept comun (nespecializat) pe care, altfel, l-ar fi primit în ordinea care rezultă din sistemul de repartizare aleatorie.

Ar putea exista situații în care numărul cauzelor speciale repartizate judecătorului / completului va depăși în mod semnificativ numărul mediu de cauze repartizate altor complete de la aceeași instanță. Acesta este cazul domeniilor specializate care au o mare importanță în practică. În astfel de situații, colegiul de conducere va trebui să reacționeze și să înființeze unul sau mai multe complete specializate suplimentare pentru domeniul respectiv, precum și reguli de repartizare a cauzelor specializate între diferitele complete specializate.

Astfel, de exemplu, dacă volumul de activitate al completului specializat în dreptul societăților comerciale ar depăși media cu 1/3, colegiul de conducere ar putea dispune ca fiecare al treilea dosar pe dreptul societăților comerciale care se înregistrează să fie repartizat celui de-al doilea judecător/complet specializat în această materie. De vreme ce toate

instanțele vor fi dotate cu sistemul ECRIS, cu un soft corespunzător, va fi ușor pentru colegiul de conducere să controleze fluxul volumului de activitate din cadrul instanței și să reacționeze atunci când considera necesar să ia măsuri.

Rămâne problema repartizării cauzelor care privesc mai multe materii specializate. Această situație poate fi ușor rezolvată printr-o prevedere în regulament sau printr-o dispoziție a colegiului de conducere care să reglementeze ce specialitate are prioritate în relație cu celelalte și în ce ordine.

Atâta timp cât legea nu prevede soluții generale efective, fiecare curte de apel poate să sprijine practica unitară la nivelul circumscripției sale, prin specializare. Se poate proceda în acest sens în special în ceea ce privește domeniile care (de ex. dreptul familiei sau dreptul falimentului) nu sunt de competența Î.C.C.J. Evident, instanțele inferioare nu sunt ținute să respecte jurisprudența completelor specializate supraordonate, dar în practică probabil că se vor orienta în funcție de această practică, deoarece vor trebui să aibă în vedere faptul că, în căile de atac, completul supraordonat va putea modifica deciziile diferite, dacă motivele pe care se sprijină decizia nu vor fi convingătoare.

5. Metodologia

Cel mai eficient mod de promovare a jurisprudenței unitare îl constituie – alături de mecanismele procedurale obligatorii menționate mai sus – utilizarea unei metodologii unitare de aplicare a legii și de soluționare a cauzelor. În circumstanțele date, metodologia este cea mai bună soluție pentru pregătirea introducerii celor 4 noi legi fundamentale, dar și ulterior intrării în vigoare.

În acest scop, **Manualul de Metodologie** elaborat în cadrul proiectului PHARE de unificare a practicii ar trebui adaptat continuu, pentru a fi un instrument

de sprijin în activitatea curentă a judecătorilor și procurorilor.

Ținând cont de noua legislație care va intra în vigoare, ar fi util să se înceapă cu capitolul "Probleme de aplicare a legii". Pe circa 20 de pagini, sunt tratate toate chestiunile relevante privind ierarhia normelor, concurența normelor, interpretarea legilor, norme contradictorii în aceeași lege etc.

Având în vedere Noul Cod civil, cel mai important capitol al Metodologiei ar fi în special cel referitor la soluționarea cauzelor civile (verificarea temeiniciei acțiunii etc.).

De asemenea, există capitole cu privire la cauzele penale și contenciosul administrativ care ar putea prezenta un interes deosebit.

La Curtea de Apel București există deja un grup de lucru care se ocupă de dezvoltarea, în etape, a Manualului de Metodologie. Astfel, membrii grupului de lucru citesc și analizează critic părțile

relevante ale Manualului, pentru a le completa în concordanță cu observațiile și propunerile critice formulate de membri. Rezultatele finale vor putea fi testate în activitatea curentă de către membrii grupului de lucru, dar și de către alți judecători, pe bază de voluntariat. În funcție de feedback-ul testului, capitolele vor putea fi finalizate. Odată obținute versiunile finale, acestea vor putea fi distribuite în circumscripție. În continuare (follow up), la instanțe ar putea fi organizate sesiuni de training/instruire cu privire la metodologie.

Pentru finalizarea metodologiei, vor fi luate în considerare și aspecte noi, importante, ale noilor coduri de procedură.

O altă activitate ar fi pregătirea de Ghiduri concise, separate, cu privire la noile concepte din noile legi, cum ar fi *camera preliminară*, sau cu privire la aspecte speciale, cum ar fi rolul activ al judecătorului.